HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a patra)

14 decembrie 2016*

„Trimitere preliminară — Contracte de achiziții publice de servicii — Directiva 2004/18/CE — Articolul 45 alineatul (2) — Situația personală a candidatului sau a ofertantului — Motive de excludere facultative — Abatere profesională gravă — Reglementare națională care prevede o examinare de la caz la caz, în conformitate cu principiul proporționalității — Decizii ale autorităților contractante — Directiva 89/665/CEE — Control jurisdicțional”

În cauza C-171/15,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Hoge Raad der Nederlanden (Curtea Supremă a Țărilor de Jos), prin decizia din 27 martie 2015, primită de Curte la 15 aprilie 2015, în procedura

Connexxion Taxi Services BV

împotriva

Staat der Nederlanden – Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,

Transvision BV,

Rotterdamse Mobiliteit Centrale RMC BV,

Zorgvervoercentrale Nederland BV,

CURTEA (Camera a patra),

compusă din domnul T. von Danwitz, președinte de cameră, domnii E. Juhász (raportor) și C. Vajda, doamna K. Jürimäe și domnul C. Lycourgos, judecători,

avocat general: domnul M. Campos Sánchez-Bordona,

grefier: doamna C. Strömholm, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 27 aprilie 2016,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Connexxion Taxi Services BV, de J. van Nouhuys, advocaat;

— pentru Transvision BV, Rotterdamse Mobiliteit Centrale RMC BV și Zorgvervoercentrale Nederland BV, de J. P. Heering și de P. Heemskerk, advocaten;

* * Limba de procedură: neerlandeza.

— pentru guvernul neerlandez, de H. M Stergiou, de M. K. Bulterman, de M. A. M. de Ree și de J. Langer, în calitate de agenți;

— pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de S. Varone și de F. Di Matteo, avvocati dello Stato;

— pentru Comisia Europeană, de A. Tokár și de S. Noë, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 30 iunie 2016,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea dispozițiilor articolului 45 alineatul (2) din Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii (JO 2004, L 134, p. 114, Ediție specială, 06/vol. 8, p. 116), precum și a întinderii controlului jurisdicțional al deciziilor autorităților contractante.

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Connexxion Taxi Services BV (denumită în continuare „Connexxion”), pe de o parte, și Staat der Nederlanden – Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (Statul neerlandez – Ministerul Sănătății, Bunăstării și Sportului, Țările de Jos, denumit în continuare „ministerul”), precum și asocierea de întreprinderi constituită de Transvision BV, Rotterdamse Mobiliteit Centrale RMC BV și Zorgvervoercentrale Nederland BV (denumite în continuare, împreună, „asocierea de întreprinderi”), pe de altă parte, cu privire la legalitatea deciziei ministerului de a atribui un contract de achiziții publice de servicii acestei asocieri de întreprinderi.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Considerentul (2) al Directivei 2004/18 enunță:

„Atribuirea contractelor încheiate în statele membre în numele statului, al colectivităților teritoriale și al altor organisme de drept public trebuie să respecte principiile prevăzute de tratat, în special principiul liberei circulații a mărfurilor, principiul libertății de stabilire și principiul libertății de a presta servicii, precum și principiile care decurg din acestea, precum egalitatea de tratament, nediscriminarea, recunoașterea reciprocă, proporționalitatea și transparența. Cu toate acestea, în ceea ce privește contractele de achiziții publice care depășesc o anumită valoare, se recomandă elaborarea unor dispoziții de coordonare comunitară a procedurilor interne de atribuire a contractelor fondate pe aceste principii, pentru a le putea garanta efectele și pentru a asigura un mediu concurențial în ceea ce privește achizițiile publice. Prin urmare, aceste dispoziții de coordonare trebuie interpretate în conformitate cu normele și principiile menționate anterior și în conformitate cu celelalte norme prevăzute de tratat.”

4 Articolul 2 din această directivă, intitulat „Principii de atribuire a contractelor”, prevede:

„Autoritățile contractante tratează operatorii economici în mod egal și fără discriminare și acționează potrivit principiului transparenței.”

5 Inclusă în titlul II, secțiunea 2 din capitolul VII din directiva menționată este consacrată „Criterii[lor] calitative de selecție”. Aceasta include articolul 45, intitulat „Situația personală a candidatului sau a ofertantului”. Alineatul (1) al acestui articol enumeră motivele de excludere obligatorie a candidatului sau a ofertantului care participă la o procedură de achiziții. Alineatul (2) al articolului menționat enumeră motivele de excludere facultative de la un contract de achiziții și avea următorul cuprins:

„Poate fi exclus de la participarea la un contract orice operator economic:

[…]

(d) care s-a făcut vinovat de o gravă abatere profesională, dovedită prin orice mijloace pe care autoritățile contractante le pot justifica;

[…]

Statele membre precizează, în temeiul dreptului intern și prin respectarea dreptului comunitar, condițiile de aplicare a prezentului alineat.”

6 Anexa VII A la aceeași directivă, intitulată „Informații care trebuie incluse în anunțurile de participare la achizițiile publice”, se referă, la punctul 17, la „[c]riterii[le] de selecție privind situația personală a operatorilor economici care pot atrage după sine excluderea acestora din urmă și informații[le] solicitate care să dovedească faptul că nu se încadrează în cazurile ce justifică excluderea. […]”.

7 Sub titlul „Domeniul de aplicare și disponibilitatea căilor de atac”, articolul 1 din Directiva 89/665/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1989 privind coordonarea actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind aplicarea procedurilor care vizează căile de atac față de atribuirea contractelor de achiziții publice de produse și a contractelor publice de lucrări (JO 1989, L 395, p. 33, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 237), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2007/66/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 decembrie 2007 (JO 2007, L 335, p. 31), prevede la alineatul (1) al treilea paragraf:

„Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a garanta că, în ceea ce privește contractele circumscrise domeniului de aplicare al Directivei 2004/18/CE, deciziile luate de autoritățile contractante pot fi supuse unor căi de atac efective și, în special, cât se poate de rapide, în conformitate cu condițiile stabilite la articolele 2-2f din prezenta directivă, în temeiul nerespectării, prin aceste decizii, a legislației comunitare în domeniul achizițiilor publice sau a normelor de drept intern de transpunere a acesteia.”

8 Directiva 2004/18 a fost înlocuită prin Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18 (JO 2004, L 94, p. 65). Conform articolului 91 din Directiva 2014/24, Directiva 2004/18/CE se abrogă începând cu 18 aprilie 2016.

Dreptul neerlandez

9 Directiva 2004/18 a fost transpusă în dreptul neerlandez prin Besluit houdende regels betreffende de procedures voor het gunnen van overheidsopdrachten voor werken, leveringen en diensten (Ordinul privind dispozițiile referitoare la atribuirea contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii) din 16 iulie 2005 (Stb. 2005, p. 408, denumit în continuare „ordinul”).

10 Articolul 45 alineatul (2) litera (d) din directiva menționată a fost transpus în dreptul neerlandez prin articolul 45 alineatul (3) litera (d) din ordin, care prevede următoarele:

„Autoritatea contractantă poate exclude de la participarea la un contract de achiziții, orice operator economic:

[…]

d) care s-a făcut vinovat de o gravă abatere profesională, dovedită prin orice mijloace pe care autoritatea contractantă le poate justifica;

[…]”

11 Expunerea de motive a ordinului precizează cu privire la articolul 45 alineatul (3) din acesta:

„Întrebarea dacă excluderea trebuie realizată efectiv și pentru cât timp se aplică aceasta trebuie să primească, având în vedere considerațiile generale ale directivei, întotdeauna un răspuns proporțional și nediscriminatoriu. Termenul «proporțional» înseamnă că excluderea și durata ei trebuie să fie proporționale cu gravitatea comportamentului culpabil. În mod similar, excluderea și durata acesteia trebuie să fie proporționale cu importanța contractului de achiziții publice. Fixarea unui termen absolut în care o întreprindere care a acționat în mod ilegal este de la bun început exclusă din orice procedură de atribuire de către stat a unui contract de achiziții publice nu este, prin urmare, conformă cu principiul proporționalității. Aceasta înseamnă de asemenea că este vorba întotdeauna despre o acțiune personalizată, întrucât autoritatea contractantă trebuie întotdeauna să verifice, de la caz la caz, pentru fiecare contract de achiziții publice, dacă trebuie să excludă, într-un caz concret, o anumită întreprindere (în funcție de natura și de importanța contractului, de natura și de amploarea fraudei și de măsurile pe care întreprinderea le-a luat între timp).”

Litigiul principal și întrebările preliminare

12 La 10 iulie 2012, ministerul a lansat o procedură de atribuire a unui contract de achiziții privind furnizarea unui „[s]erviciu de transport supraregional cu caracter sociorecreativ pentru persoane cu mobilitate redusă”. Acest serviciu este destinat să permită unor persoane cu mobilitate redusă să călătorească liber, acordându-le pentru fiecare an un buget de călătorie exprimat în kilometri de taxi. Contractul în cauză are o durată minimă de trei ani și nouă luni și o valoare anuală de aproximativ 60 000 000 de euro.

13 Procedura de atribuire a acestui contract de achiziții este descrisă în detaliu într-un document intitulat „Document descriptiv”, al cărui alineat intitulat „Motive de excludere și condiții de eligibilitate” precizează la punctul 3.1 în special:

„O ofertă căreia i se aplică un motiv de excludere nu va fi luată în considerare și nu se va lua în calcul la aprecierea mai detaliată (pe fond).”

14 În ceea ce privește motivele de excludere, acest document descriptiv face trimitere la o „declarație personală” pe care ofertanții trebuie să o completeze și să o atașeze la oferta lor sub forma unei anexe obligatorii. Documentul descriptiv precizează:

„În această privință, […] ofertantul declară, prin semnarea declarației personale uniforme privind contractele de achiziții publice, că nu i se aplică niciun motiv de excludere (a se vedea punctele 2 și 3 din declarație).”

15 Prin această declarație, ofertantul declară, printre altele, că „nici întreprinderea sa și nici vreo persoană din conducerea întreprinderii nu s-au făcut vinovate de nicio abatere profesională gravă”.

16 Printre alții, au participat la procedura de atribuire a contractului de achiziții publice în cauză Connexxion și asocierea de întreprinderi. Prin scrisoarea din 8 octombrie 2012, ministerul a comunicat Connexxion că oferta sa s-a clasat pe locul secund și că avea intenția să atribuie contractul asocierii de întreprinderi.

17 La 20 noiembrie 2012, Nederlandse Mededingingsautoriteit (Autoritatea Neerlandeză în Domeniul Concurenței, Țările de Jos) a aplicat amenzi la două întreprinderi din asocierea menționată, precum și unor cadre din aceste întreprinderi pentru încălcarea legii neerlandeze privind concurența. Încălcările constatate priveau acorduri încheiate cu alte întreprinderi în perioadele cuprinse între 18 decembrie 2007 și 27 august 2010 și între 17 aprilie 2009 și 1 martie 2011. Ministerul a considerat că era vorba despre o abatere profesională gravă, dar și-a menținut decizia de a atribui contractul asocierii de întreprinderi pentru motivul că excluderea acesteia în temeiul unei astfel de abateri ar fi disproporționată.

18 În cadrul unei proceduri privind măsurile provizorii, Connexxion a cerut să se interzică ministerului să atribuie contractul de achiziții asocierii de întreprinderi. Prin decizia din 17 aprilie 2013, voorzieningenrechter te Den Haag (judecătorul delegat cu luarea măsurilor provizorii din Haga, Țările de Jos) a admis această cerere, considerând că, după ce a constatat că exista o abatere profesională gravă, ministerul nu mai putea să efectueze o examinare a proporționalității.

19 Prin decizia din 3 septembrie 2013, Gerechtshof Den Haag (Curtea de Apel din Haga, Țările de Jos) a anulat hotărârea judecătorului delegat cu luarea măsurilor provizorii și a autorizat ministerul să atribuie contractul de achiziții în discuție în litigiul principal asocierii de întreprinderi, statuând că dreptul Uniunii nu interzice unei autorități contractante să verifice, în conformitate cu principiul proporționalității, dacă un ofertant căruia i se aplică un motiv de excludere facultativ trebuie să fie exclus și dacă, prin efectuarea unei astfel de examinări a proporționalității, ministerul nu a acționat cu încălcarea principiilor egalității de tratament și transparenței.

20 Connexxion a declarat recurs împotriva acestei decizii la Hoge Raad der Nederlanden (Curtea Supremă a Țărilor de Jos).

21 Această din urmă instanță observă că litigiul principal se caracterizează prin faptul, pe de o parte, că autoritatea contractantă a precizat, în condițiile prevăzute în cererea de ofertă, că oferta căreia i se aplică un motiv de excludere va fi respinsă fără a fi examinată pe fond și, pe de altă parte, că decizia de a atribui contractul de achiziții unui anumit ofertant a fost totuși menținută după ce autoritatea contractantă a constatat că ofertantul în cauză se făcuse vinovat de o abatere profesională gravă în sensul condițiilor prevăzute în cererea de ofertă.

22 Instanța de trimitere subliniază că articolul 45 alineatul (3) din ordin reia integral motivele de excludere facultative prevăzute la articolul 45 alineatul (2) primul paragraf din Directiva 2004/18. Or, în ceea ce privește aplicarea acestor motive de excludere, din expunerea de motive privind dispoziția menționată a ordinului ar reieși că, ținând seama de principiile generale ale acestei directive, întrebarea dacă excluderea are loc efectiv trebuie întotdeauna evaluată în mod proporțional și nediscriminatoriu. Astfel, autoritățile contractante ar trebui să verifice de la caz la caz dacă o întreprindere trebuie să fie exclusă de la procedura de atribuire a contractelor de achiziții publice în cauză, ținând seama de natura și de importanța contractului, de natura și de amploarea fraudei și de măsurile pe care întreprinderea le-a luat între timp.

23 În consecință, dreptul național ar obliga autoritatea contractantă ca, după ce a constatat săvârșirea unei abateri profesionale grave, să decidă, în conformitate cu principiul proporționalității, dacă trebuie să realizeze efectiv excluderea autorului abaterii respective.

24 Prin urmare, obligația de a efectua o examinare a proporționalității ar putea fi considerată o ponderare, prevăzută de dreptul național, a criteriilor de aplicare a motivelor de excludere facultative în sensul Hotărârii din 9 februarie 2006, La Cascina și alții (C-226/04 și C-228/04, EU:C:2006:94, punctul 21), precum și al Hotărârii din 10 iulie 2014, Consorzio Stabile Libor Lavori Pubblici (C-358/12, EU:C:2014:2063, punctele 35 și 36). În conformitate cu articolul 45 alineatul (2) al doilea paragraf din Directiva 2004/18, o astfel de ponderare, prevăzută de dreptul național, ar trebui să respecte dreptul Uniunii și în special principiile egalității de tratament și transparenței. În cauza principală, ministerul, în calitate de autoritate contractantă, după ce a constatat abaterea săvârșită, ar fi verificat, în conformitate cu principiul proporționalității, dacă onestitatea profesională și fiabilitatea asocierii de întreprinderi puteau fi garantate în executarea contractului în cauză. Asocierea respectivă ar fi luat măsuri în acest scop.

25 Instanța de trimitere arată că, până în prezent, Curtea nu a răspuns la întrebarea dacă dreptul Uniunii, în special articolul 45 alineatul (2) din directiva menționată, se opune ca o autoritate contractantă să fie obligată să analizeze, în temeiul dreptului național și în conformitate cu principiul proporționalității, dacă trebuie efectiv realizată excluderea unui ofertant care s-a făcut vinovat de o abatere profesională gravă. Curtea nu s-ar fi pronunțat nici cu privire la aspectul dacă este necesar în această privință ca autoritatea contractantă să fi prevăzut în condițiile stabilite în cererea de ofertă respingerea fără examinarea pe fond a oricărei oferte pentru care există un motiv de excludere. În plus, aceeași directivă nu ar conține nicio dispoziție privind întinderea controlului jurisdicțional al deciziilor luate de autoritățile contractante.

26 În aceste condiții, Hoge Raad der Nederlanden (Curtea Supremă a Țărilor de Jos) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) a) Dreptul Uniunii, în special articolul 45 alineatul (2) din Directiva 2004/18, se opune ca dreptul național să oblige o autoritate contractantă să verifice, aplicând principiul proporționalității, dacă un ofertant care s-a făcut vinovat de o abatere profesională gravă trebuie exclus efectiv?

b) Prezintă relevanță în acest sens faptul că o autoritate contractantă a inclus în condițiile de participare o dispoziție potrivit căreia o ofertă căreia i se aplică un motiv de excludere nu va fi luată în considerare și nu se va lua în calcul la aprecierea mai detaliată, pe fond?

2) În cazul unui răspuns negativ la întrebarea 1a), dreptul Uniunii se opune ca instanțele naționale să efectueze un control «cuprinzător», pe baza principiului proporționalității, al aprecierii efectuate de o autoritate contractantă în cazul concret, trebuind să se mulțumească cu verificarea («sumară») a aspectului dacă autoritatea contractantă a putut decide în mod rezonabil să nu excludă totuși din cadrul procedurii un ofertant care s-a făcut vinovat de o abatere profesională gravă în sensul articolului 45 alineatul (2) primul paragraf din Directiva 2004/18?”

Cu privire la întrebările preliminare

27 Cu titlu introductiv, trebuie constatat că faptele în discuție în litigiul principal, astfel cum sunt amintite la punctele 12-17 din prezenta hotărâre, sunt anterioare expirării, la 18 aprilie 2016, a termenului de transpunere de către statele membre a Directivei 2014/24. Rezultă de aici că întrebările preliminare trebuie analizate *ratione temporis* exclusiv în raport cu Directiva 2004/18, astfel cum a fost interpretată în jurisprudența Curții.

Cu privire la întrebarea 1a)

28 Conform jurisprudenței Curții, în ceea ce privește contractele de achiziții publice care intră în domeniul de aplicare al Directivei 2004/18, articolul 45 alineatul (2) din aceasta lasă aplicarea a șapte cazuri de excludere pe care le menționează, și care se raportează la onestitatea profesională, la

solvabilitatea sau la fiabilitatea candidaților la un contract, la aprecierea statelor membre, astfel cum demonstrează expresia „[p]oate fi exclus de la participarea la un contract” care figurează la începutul acestei dispoziții [a se vedea, în ceea ce privește articolul 29 din Directiva 92/50/CEE a Consiliului din 18 iunie 1992 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de servicii (JO 1992, L 209, p. 1, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 50), Hotărârea din 9 februarie 2006, La Cascina și alții, C-226/04 și C-228/04, EU:C:2006:94, punctul 21]. În plus, în temeiul acestui articol 45 alineatul (2) al doilea paragraf, statele membre trebuie să precizeze condițiile de aplicare a acestui alineat (2) în conformitate cu dreptul lor național și cu respectarea dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 iulie 2014, Consorzio Stabile Libor Lavori Pubblici, C-358/12, EU:C:2014:2063, punctul 35).

29 În consecință, articolul 45 alineatul (2) din Directiva 2004/18 nu are în vedere o uniformizare la nivelul Uniunii a aplicării cauzelor de excludere pe care le prevede, întrucât statele membre au posibilitatea de a nu aplica deloc aceste cauze de excludere sau de a le integra în legislația națională cu un grad de rigurozitate care ar putea varia de la caz la caz, în funcție de considerente de natură juridică, economică sau socială care prevalează la nivel național. În acest cadru, statele membre au posibilitatea să facă mai permisive sau mai flexibile criteriile stabilite la această dispoziție (Hotărârea din 10 iulie 2014, Consorzio Stabile Libor Lavori Pubblici, C-358/12, EU:C:2014:2063, punctul 36 și jurisprudența citată).

30 În speță, trebuie arătat că, în ceea ce privește posibilitatea excluderii unui operator economic pentru abatere profesională gravă, Regatul Țărilor de Jos nu a precizat în legislația sa condițiile de aplicare a articolului 45 alineatul (2) al doilea paragraf din directiva menționată, dar, prin intermediul ordinului, a încredințat exercitarea acestei posibilități autorităților contractante. Astfel, reglementarea neerlandeză în discuție în litigiul principal acordă autorităților contractante posibilitatea de a declara aplicabile în cazul unei proceduri de atribuire a unui contract de achiziții publice motivele de excludere facultative prevăzute la articolul 45 alineatul (2) din aceeași directivă.

31 În ceea ce privește motivul de excludere a unui ofertant de la un contract de achiziții pentru abatere profesională gravă, din decizia de trimitere reiese că această reglementare obligă autoritatea contractantă în cauză care a constatat existența unei astfel de abateri a acestui ofertant să analizeze, în conformitate cu principiul proporționalității, dacă o asemenea excludere trebuie realizată efectiv.

32 Rezultă, așadar, că această examinare a proporționalității excluderii face mai flexibilă aplicarea motivului de excludere referitor la o abatere profesională gravă prevăzut la articolul 45 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2004/18, în conformitate cu jurisprudența citată la punctul 29 din prezenta hotărâre. În plus, reiese din considerentul (2) al acestei directive că principiul proporționalității se aplică, în general, procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice.

33 În consecință, la întrebarea 1a) trebuie să se răspundă că dreptul Uniunii, în special articolul 45 alineatul (2) din Directiva 2004/18, nu se opune ca o reglementare națională precum cea în discuție în litigiul principal să oblige o autoritate contractantă să analizeze, în conformitate cu principiul proporționalității, dacă trebuie realizată efectiv excluderea de la un contract de achiziții publice a unui candidat care se face vinovat de o abatere profesională gravă.

Cu privire la întrebarea 1b)

34 Prin intermediul întrebării 1b), instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă dispozițiile Directivei 2004/18, considerate în lumina principiului egalității de tratament, precum și a obligației de transparență care decurge din acesta, trebuie interpretate în sensul că se opun ca o autoritate contractantă să decidă atribuirea unui contract de achiziții publice unui ofertant care se face vinovat de o abatere profesională gravă, pentru motivul că excluderea ofertantului respectiv de la procedura de atribuire ar fi fost contrară principiului proporționalității, deși, potrivit condițiilor prevăzute în

cererea de ofertă aferentă contractului de achiziții în cauză, un ofertant care se face vinovat de o abatere profesională gravă ar trebui să fie în mod obligatoriu exclus fără a se ține seama de caracterul proporțional sau neproporțional al acestei sancțiuni.

35 Din reglementarea națională în discuție în litigiul principal rezultă că autoritățile contractante dispun de o largă putere de apreciere privind introducerea în documentele aferente cererii de oferă și la aplicarea efectivă a acesteia a condițiilor de aplicare a articolului 45 alineatul (2) din Directiva 2004/18, care prevede cazul excluderii facultative pentru abatere profesională gravă săvârșită de un operator economic.

36 Nu poate fi exclus faptul că, încă din etapa redactării documentelor procedurii de atribuire a contractului de achiziții în cauză, autoritatea contractantă respectivă poate considera, în funcție de natura contractului și de caracterul sensibil al prestațiilor care fac obiectul acestuia, precum și de cerințele în materie de onestitate profesională și de fiabilitate a operatorilor economici care decurg de aici, că săvârșirea unei abateri profesionale grave trebuie să aibă ca efect respingerea automată a ofertei și excluderea ofertantului culpabil, cu condiția ca respectarea principiului proporționalității să fie asigurată la aprecierea caracterului grav al acestei abateri.

37 O asemenea clauză, inserată în documentele aferente contractului de achiziții și formulată fără echivoc, astfel cum se prezintă situația în procedura contractului de achiziții în discuție în litigiul principal, este de natură să permită tuturor operatorilor economici informați în mod rezonabil și obișnuit de diligenți să cunoască cerințele autorității contractante și condițiile contractului, pentru a acționa în consecință.

38 În ceea ce privește aspectul dacă autoritatea contractantă este obligată sau are posibilitatea, în temeiul reglementării naționale relevante, să analizeze, după depunerea ofertelor sau chiar după selecția ofertanților, dacă o excludere efectuată în temeiul unei clauze de excludere pentru abatere profesională gravă este conformă cu principiul proporționalității, deși, potrivit condițiilor prevăzute în cererea de ofertă aferentă contractului în cauză, un ofertant care se face vinovat de o abatere profesională gravă ar trebui să fie în mod obligatoriu exclus, fără a se ține seama de caracterul proporțional sau neproporțional al acestei sancțiuni, trebuie amintit că autoritatea contractantă trebuie să respecte cu strictețe criteriile stabilite chiar de ea (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 octombrie 2013, Manova, C-336/12, EU:C:2013:647, punctul 40 și jurisprudența citată) având în vedere în special punctul 17 din anexa VII A la Directiva 2004/18.

39 În plus, principiul egalității de tratament impune ca operatorii economici interesați de un contract de achiziții publice să dispună de aceleași șanse în formularea ofertelor lor și să poată cunoaște exact obligațiile procedurale și să aibă garanția faptului că aceleași cerințe sunt aplicabile tuturor concurenților (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 iunie 2016, Pizzo, C-27/15, EU:C:2016:404, punctul 36).

40 În mod similar, obligația de transparență presupune ca toate condițiile și modalitățile procedurii de atribuire să fie formulate în mod clar, precis și univoc în anunțul de participare sau în caietul de sarcini, astfel încât să se permită tuturor operatorilor economici informați în mod rezonabil și obișnuit de diligenți să înțeleagă întinderea exactă a acestora și să le interpreteze în același mod (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 iunie 2016, Pizzo, C-27/15, EU:C:2016:404, punctul 36 și jurisprudența citată).

41 În ceea ce privește examinarea proporționalității excluderii în discuție în litigiul principal, trebuie arătat că unii dintre operatorii economici interesați, deși cunosc clauza de excludere inserată în documentele aferente contractului de achiziții și deși sunt conștienți că s-au făcut vinovați de o abatere profesională care poate fi calificată drept gravă, ar putea fi tentați să depună o ofertă în speranța de a fi scutiți de excludere pe baza unei analize ulterioare a situației lor în conformitate cu principiul proporționalității,

potrivit reglementării naționale în discuție în litigiul principal, în timp ce alții, aflați într-o situație comparabilă, s-ar abține să depună o asemenea ofertă, având încredere în conținutul acestei clauze de excludere care nu menționează o astfel de examinare a proporționalității.

42 Această din urmă ipoteză îi poate privi în special pe operatorii economici din alte state membre, care ar fi mai puțin familiarizați cu termenii și cu modalitățile de aplicare a reglementării naționale relevante. Acest lucru este cu atât mai valabil într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care obligația autorității contractante de a efectua o examinare a proporționalității unei excluderi pentru abatere profesională gravă reiese nu din însăși formularea articolului 45 alineatul (3) din ordin, ci numai din expunerea de motive referitoare la această dispoziție. Or, potrivit precizărilor furnizate de guvernul neerlandez în cadrul procedurii în fața Curții, această expunere de motive nu este obligatorie în sine, ci doar trebuie luată în considerare pentru interpretarea dispoziției menționate.

43 Astfel, examinarea excluderii în cauză în lumina principiului proporționalității, deși condițiile prevăzute în cererea de ofertă aferentă contractului în discuție prevăd respingerea fără examinarea în lumina acestui principiu a ofertelor pentru care există un asemenea motiv de excludere, este susceptibilă să genereze incertitudine pentru operatorii economici interesați și să aducă atingere principiului egalității de tratament și respectării obligației de transparență.

44 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea 1b) că dispozițiile Directivei 2004/18, în special cele ale articolului 2 și ale punctului 17 din anexa VII A la această directivă, considerate în lumina principiului egalității de tratament, precum și a obligației de transparență care decurge din acesta, trebuie interpretate în sensul că se opun ca o autoritate contractantă să decidă atribuirea unui contract de achiziții publice unui ofertant care se face vinovat de o abatere profesională gravă, pentru motivul că excluderea ofertantului respectiv de la procedura de atribuire ar fi fost contrară principiului proporționalității, deși, potrivit condițiilor prevăzute în cererea de ofertă aferentă acestui contract, un ofertant care se face vinovat de o abatere profesională gravă ar trebui să fie în mod obligatoriu exclus fără a se ține seama de caracterul proporțional sau neproporțional al acestei sancțiuni.

Cu privire la a doua întrebare

45 Dat fiind că răspunsul la întrebarea 1b) oferă elementele necesare pentru ca instanța națională să poată soluționa litigiul cu care este sesizată, nu este necesar să se răspundă la a doua întrebare.

Cu privire la cheltuielile de judecată

46 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a patra) declară:

1) Dreptul Uniunii, în special articolul 45 alineatul (2) din Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii nu se opune ca o reglementare națională precum cea în discuție în litigiul principal să oblige o autoritate contractantă să analizeze, în conformitate cu principiul proporționalității, dacă trebuie realizată efectiv excluderea de la un contract de achiziții publice a unui candidat care se face vinovat de o abatere profesională gravă.

2) **Dispozițiile Directivei 2004/18, în special cele ale articolului 2 și cele ale punctului 17 din anexa VII A la această directivă, considerate în lumina principiului egalității de tratament, precum și a obligației de transparență care decurge din acesta, trebuie interpretate în sensul că se opun ca o autoritate contractantă să decidă atribuirea unui contract de achiziții publice unui ofertant care se face vinovat de o abatere profesională gravă, pentru motivul că excluderea ofertantului respectiv de la procedura de atribuire ar fi fost contrară principiului proporționalității, deși, potrivit condițiilor prevăzute în cererea de ofertă aferentă contractului de achiziții în cauză, un ofertant care se face vinovat de o abatere profesională gravă ar trebui să fie în mod obligatoriu exclus fără a se ține seama de caracterul proporțional sau neproporțional al acestei sancțiuni.**

Semnături